

تدبر در قرآن

صفحه ۸

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود به سؤالات پاسخ دهید:

والعصر، ان انسان لفي خسر، الا الذين آمنوا و عملوا الصالحات و تواصوا بالحق و تواصوا بالصبر

۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟

در این سوره مهم‌ترین نکته زمان مدنظر است. زیرا زمان فرصتی برای تفکر و اندیشیدن انسان‌هاست و با همین تفکر صحیح است که آنها می‌توانند بهترین تصمیم را برای تکامل و سعادت خود اتخاذ کنند.

۲- چه زیان و خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

از دست دادن زمان و فرصت برای انجام اعمالی که انسان را به سعادت می‌رساند.

۳- چه کسانی دچار خسارت و زیان نمی‌شوند؟

الف. کسانی که به خداوند و روز قیامت ایمان دارند

ب. کسانی که اعمال صالح انجام می‌دهند

ج. کسانی که یکدیگر را به درستی و راستی و پایداری در دین سفارش کردند.

فعالیت کلاسی

صفحه ۹

با توجه به توضیحات، بررسی کنید که

الف) آیا دستگاه تفکر انسان به تنهایی می‌تواند به این سؤال‌ها پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟

خیر. زیرا کسی می‌تواند پاسخ گوی این سؤالات باشد که آگاهی و شناخت کاملی نسبت به خلقت انسان، جایگاه وی در جهان هستی و ابعاد روحی و فکر و اجتماعی انسان داشته باشد. از سویی دیگر از سرنوشت و عاقبتی که بعد از مرگ در انتظار انسان است اطلاع داشته باشد.

ب) آیا انسان به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

خیر. زیرا خداوند هدایت بشر را به واسطه پیامبران در دسترس آنها قرار داده است تا آنها بر اساس اندیشه خود به سرانجام هر عملی بیندیشند و تصمیمی درست را انتخاب نمایند.

تکمیل کنید

صفحه ۱۰

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید:

خداوند! تو نیازهای اسی مرا تأمین نکردی و مرا به حال خود رها گردانیدی و هیچ مسؤلیتی بر گردن من نبود. اگر عمل خطایی را مرتکب شدم و یا اینکه عمل صالحی را انجام ندادم بر من تقصیری نیست و نباید بر من خرده بگیرید.

خداوند در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیاء فرموده است:

رسلا مبشرین و منذرین لئلا یکون للناس علی الله حجه بعد الرسل و کان الله عزیزا حکیما

«رسولانی (را فرستاد که) بشارت دهند و انذار کنند باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد».

خداوند با فرستادن رسولان و انبیاء راه بهانه جویی و تزویر را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

صفحه ۱۲

۱. آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟

خیر. احساسات شخصی و سلیقه ای انسان را به سعادت و خوشبختی هدایت نمی‌کند. و پاسخ دادن و ندادن آنها انسان را دچار آشفتگی و پریشانی نمی‌کند و جنس و نوع سلاقی انسانها از ضروریات نیستند.

۲. آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به این نیازها را نادیده بگیرد و بر اساس ضرب المثل "هرچه پیش آید خوش آید" رفتار کند؟

خیر. نیازهای برتر هم مانند نیازهای طبیعی اساسی م مهم تلقی می‌شوند و خداوند این نوع نیازها را برای سعادت بشری خلق کرده است و در صورت عدم پاسخ به آنها انسان به آرامش و سکون حقیقی نمی‌رسد.

۳. شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

مرد خردمند هنر پیشه را   عمر دو بایست در این روزگار

تا به یکی تجربه آموختن   یا دگری تجربه بردن به کار

کشف راه درست زندگی، زیرا برای رسیدن به راه زندگی باید از تمام داده های خداوندی استفاده ی کافی را ببرد و با عقل و تدبیر خود در این کشاکش زندگی بهترین راه تجربه شده را انتخاب کند و به غایت اصلی برسد.

به ترجمه آیات توجه کنید:

- ۱- «خداوند از دین همان را برایتان بیان کرد که نوح را بدان سفارش نمود. و آنچه را ما به تو وحی کردیم و به ابراهیم و موسی و عیسی توصیه نمودیم، این بود که دین را به پا دارید، و در آن تفرقه نکنید.»
- ۲- «قطعاً دین نزد خداوند، اسلام است و اهل کتاب در آن، راه مخالفت نیپمودند مگر پس از آن که به حقانیت آن آگاه شدند، آن هم به دلیل رشک و حسدی که میان آنان وجود داشت.»
- ۳- «[این دین] آیین پدرانان ابراهیم است و او شما را از پیش مسلمان نامید.»
- ۴- «ابراهیم نه یهودی بود و نه مسیحی؛ بلکه یکتاپرست (حق گرا) و مسلمان بود.»

اکنون به سؤالات پاسخ دهید:

الف) خداوند از پیامبران می‌خواهد تا در چه چیز تفرقه نکنند؟

خداوند از ابراهیم و موسی و عیسی می‌خواهد که در دین تفرقه نکنند.

ب) دین مورد قبول نزد خداوند کدام است؟

دین اسلام دین مورد قبول خداوند است.

ج) اهل کتاب (یهودیان و مسیحیان) درباره چه چیز اختلاف کردند؟ علت اختلاف آنها چه بود؟

آنها در مورد دین اسلام مخالفت کردند. زمانی که آنها حقانیت دین اسلام را درک کردند به دلیل حسادتشان با یکدیگر به مخالفت پرداختند.

د) حضرت ابراهیم (ع) چه آیینی داشت؟

حضرت ابراهیم (ع) مسلمان بود.

ه. مسیحیان و یهودیان او را پیرو چه آیینی می دانستند؟
حضرت ابراهیم نه یهودی و نه مسیحی بود بلکه یکتاپرست و حق گرا بود.

فعالیت کلاسی

صفحه ۲۰

به نظر شما اگر خداوند در همان آغاز آفرینش حضرت آدم(ع) برنامه خود را برای زندگی انسان، یکبار برای همیشه بر حضرت آدم(ع) نازل می کرد، چه اتفاقی برای انسانهای همان عصر و انسانهای سایر عصرها می افتاد؟
به علت محدودیت علم و تفکر بشریت لازم بود که در هر عصر و زمانهای فرستادهای از جانب خدا بر مردم نازل می شد تا بر اساس فهم و ادراک آنها برنامه زندگی شان به نحو درستی بیان شود. همچنین برنامه هدایت آنها دستخوش نقصان و کمبود نشود.

فعالیت کلاسی

صفحه ۳۵

به نظر شما چرا خداوند معجزه آخرین پیامبر خود را کتاب قرار داده است؟
 زیرا مردم باید به معجزه بودن آن اعتراف کنند و فوق قدرت بشری باشد. علاوه بر این معجزه بودن آن را بپذیرند.

تدبر در قرآن

صفحه ۳۸

خداوند در قرآن می‌فرماید:

افلا یتدبرون القرآن و لو کان من غیر الله لوجدوا فیہ اختلافا کثیرا

با توجه به این آیه بیان کنید چرا خداوند بر این نکته تأکید دارد که اگر قرآن از جانب غیر خدا بود، قطعاً ناسازگاری و اختلافات زیادی در آن یافت می‌شد؟

اگر چه آیات الهی در طول بیست و سه سال نازل شد و موضوعات متنوعی را شامل می‌شود اما هیچ تعارض و اختلافی میان آنها وجود ندارد. حتی آنها هماهنگ تر از اعضای بدن انسان هستند. در حالی که نگاشته‌های بشری از ویژگی انسجام درونی و نظم برخوردار نیستند.

تدبر در قرآن

صفحه ۴۱

با توجه به آیه زیر، چرا خداوند معجزه جاوید خود را توسط پیامبری به دست مردم رساند که نزد هیچ کس درس نخوانده بود؟
 اگر این کتاب توسط درس خواندگان و دانشمندان جامعه آورده می‌شد، ممکن بود چه شک و شبهه‌ای ایجاد شود؟

زیرا ذهن و روح حضرت محمد(ص) حاوی معانی و مطالب الهی و روحانی بود. همچنین همه نیازهای بشریت در قرآن و توسط حضرت محمد(ص) ارائه شده بود.

به دلیل محدود بودن علم و اندیشه بشریت و یک بعدی بودن موضوعات مطرح شده از جانب انسان‌ها و بها دادن به یک مسئله از میان هزاران مسائل مربوط به آنها باعث تبعیض و اختلاف میان گروه‌ها و افراد می‌شد و هرچ و مرج دنیای آنها را نابود می‌کرد.

۱- به نظر شما چرا اندیشه دانشمندان به مرور زمان تغییر می‌کند؟ این ویژگی چگونه الهی بودن قرآن را اثبات می‌کند؟ زیرا اندیشه دانشمندان، از دو ویژگی قرآن که اعجاز لفظی و اعجاز محتوایی است برخوردار نیستند. اما قرآن این دو ویژگی را دارد. اعجاز لفظی که همان کلمات و عبارات انگیز و زیبای قرآن است و اعجاز محتوایی که خود شامل پنج قسمت الف. اعجاز محتوایی ب. انسجام درونی در عین نزول تدریجی ج. تأثیرپذیری از عقاید دوران جاهلیت د. جامعیت و. همه جانبه بودن آن م. ذکر نکات علمی بی‌سابقه است.

۲- با توجه به دو متن زیر، به سؤالات پاسخ دهید:

الف شاید نتوان کتابی را در جهان یافت که در آن به اندازه قرآن کریم به تعقل، تفکر و علم دوستی تأکید شده باشد. در این کتاب، بیش از ۷۷۰ بار از علم، ۱۸۵ بار از گوش دادن و توجه کردن، ۴۹ بار از عقل، ۱۸ بار از فکر کردن، ۱۲۲ بار از تبیین و دلیل و نیز ده ها کلمه دیگر مانند قلم و کتاب که به تفکر و علم مربوط می‌شوند، نام برده شده است. همچنین آیات متعددی در نکوهش جهل، غفلت و تعقل نکردن وجود دارد.

ب) در جامعه آن روز عربستان و حتی دیگر نقاط جهان، کرامت زنان نادیده گرفته می‌شد. به گونه‌ای که اگر خانواده ای فرزند دختر به دنیا می‌آورد، احساس شرم می‌کرد. در چنین فضایی، قرآن کریم با بیان کرامت زن و تساوی وی با مرد در انسانیت اعلام کرد: هرکس، از مرد و زن، عمل صالح انجام دهد و اهل ایمان باشد، خداوند به او حیات پاک و پاکیزه می‌بخشد؛ و عمل هیچ مرد و زنی را ضایع نمی‌کند. علاوه بر این، قرآن کریم برای زن حقوق خانوادگی و اجتماعی قائل شد، در مالکیت به او استقلال بخشید و بهره کارش را از آن خودش دانست؛ هزینه خانواده را از دوش او برداشت و بر دوش مرد قرار داد و به خصوص بر کرامت، عزت و عفافش تأکید کرد تا در جامعه مورد سوء استفاده مرد قرار نگیرد.

* متن الف به کدام یک از انواع اعجازهای لفظی و محتوایی اشاره می‌کند؟

ذکر نکات علمی بی سابقه.

* متن ب به کدام یک از انواع اعجاز محتوایی اشاره می‌کند؟

تأثیر ناپذیری از عقاید دوران جاهلیت.

تدبر در قرآن

صفحه ۵۰

در آیات زیر تفکر کنید و مشخص کنید که دلایل مطرح شده در بحث ضرورت حکومت اسلامی، با کدام یک از آیات زیر مرتبط است.

۱- الم تر الى الذين يزعمون انهم ءامنوا بما انزل اليك و ما انزل من قبلك يريدون ان يتحاكموا الى الطاغوت و قد امروا ان يكفروا به و يريد الشيطان ان يضلهم ضلالا بعيدا

« آیا ندیده‌ای کسانی که گمان می‌برند به آنچه بر تو نازل شده و به آنچه پیش از تو نازل شده ایمان دارند، اما می‌خواهند داوری به نزد طاغوت برند، حال آنکه به آنان دستور داده شده که به آن کفر بورزند و شیطان می‌خواهد آنان را به گمراهی دور و درازی بکشاند.»

۲- لقد ارسلنا رسلنا بالبينات و انزلنا معهم الكتاب و الميزان ليقوم الناس بالقسط

«به راستی که پیامبرانمان را همراه با دلایل روشن فرستادیم و همراه آنان کتاب آسمانی و میزان نازل کردیم تا مردم به اقامه عدل و داد برخیزند.»

آیه	دلیل
آیه ۶۰ سوره نساء	ضرورت پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت
آیه ۲۵ سوره حدید	ضرورت اجرای احکام اجتماعی اسلام

کشف رابطه

صفحه ۵۰

امام خمینی رحمه الله علیه رهبر کبیر انقلاب اسلامی، بزرگ ترین شخصیت عصر حاضر است که به تبیین ضرورت حکومت اسلامی پرداخته و با بیان روشنگرانه خود، توجه مردم را بدان جلب کرده است. در سخنانی که از ایشان نقل می‌شود، بیندیشید و ببینید که با کدام یک از دلایل تشکیل حکومت ارتباط داد؟

سخنان امام خمینی (رحمه الله علیه)	دلیل
به این دلیل که هر نظام سیاسی غیر اسلامی، نظامی شرک آمیز است، چون حاکمش «طاغوت» است، ما موظفیم آثار شرک را از جامعه مسلمانان و از حیات آنان دور کنیم و از بین ببریم.	ضرورت پذیرش ولایت الهی و نفی حاکمیت طاغوت
مذهب اسلام هم زمان با اینکه به انسان می گوید که خدا را عبادت کن و چگونه عبادت کن، به او می گوید چگونه باید تنظیم کنی و حتی جامعه اسلامی با سایر جوامع چگونه روابطی باید برقرار نماید. هیچ حرکتی و عملی از فرد و جامعه نیست، مگر اینکه مذهب اسلام برای آن حکمی مقرر داشته است.	ضرورت اجرای احکام اجتماعی اسلام

بررسی کنید

صفحه ۵۶

متن زیر را بخوانید و به سؤالات پاسخ دهید.

هیلاری کلینتون، وزیر خارجه سابق آمریکا، در کتاب خاطرات خود با عنوان «گزینه های دشوار» که در سال ۲۰۱۴ به چاپ رسید می گوید:

«... من به ۱۱۲ کشور جهان سفر کرده بودم و با برخی از دوستان، این توافق حاصل شد تا به محض اعلام تأسیس داعش، این گروه به رسمیت شناخته شود، اما ناگهان همه چیز فرو پاشید. توافق شده بود تا دولت اسلامی (داعش) در ر.ز ۲۰۱۳/۷/۵ اعلام شود، و ما منتظر اعلام تأسیس آن بودیم تا ما و اروپا هر چه سریع تر آن را به رسمیت بشناسیم که ناگهان همه چیز در مقابل ما بدون هشدار قبلی، فرو ریخت.

مصر قلب جهان عرب و جهان اسلام است و ما تلاش داشتیم تا از طریق اخوان المسلمین و داعش این کشور را تحت کنترل درآوریم و آن را تقسیم کنیم و پس از آن به کشورهای حوزه خلیج فارس برویم. کویت اولین کشوری بود که از طریق دوستان ما در آنجا آماده بود و سپس عربستان و بعد از آن امارات، و بحرین و عمان مد نظر ما بودند و پس از آن منطقه عربی کاملاً

تقسیم می‌شد و به صورت کامل آن را تحت کنترل در می‌آوریم. ما منابع نفتی و گذرگاه‌های آبی را تحت تصرف خود در می‌آوریم».

۱- با توجه به متن بالا چند نمونه از اقدامات آمریکا برای سلطه بر جهان اسلام را بیان کنید.

الف. داعش دست‌نشانده آمریکا بود و با استفاده از این مهره بر تسلط خود بر جهان می‌افزود

ب. تسخیر مصر توسط داعش

ج. تسخیر کویت، عربستان، امارات، بحرین، عمان و همچنین تسخیر مناطق عربی

۲- چرا آمریکا به دنبال تجزیه کشورهای اسلامی است؟

دسترسی به منابع نفتی و گذرگاه‌های آبی.

۱. نمونه‌هایی از احکام اجتماعی اسلام که اجرای آنها نیازمند تشکیل حکومت است را بیان کنید.

خمس- زکات- حقوقی - مسولیت‌های خانواده و جامعه- امر به معروف- نهی از منکر- مبارزه با ظلم و جهاد با تجا و زگران و ستمکاران .

۲. پیامبر اکرم (ص) به منظور هدایت مردم، علاوه بر ابلاغ وحی عهده دار چه مسولیت‌هایی بود؟

الف. تعلیم و تبیین تعالیم قرآن (مرجعیت دینی) ب. اجرای قوانین الهی با تشکیل حکومت اسلامی (ولایت ظاهری).

۳. به نظر شما کدام یک از احکام و دستورات دین اسلام نیاز بیشتری به تشکیل حکومت الهی دارد؟

۱- نماز و روزه‌ی واجب ۲- حج ۳- امر به معروف و نهی از منکر

۴- حجاب و پوشش ۵- توانمندی نظامی و ایجاد رعب در دل دشمنان

۶- نفی سلطه‌ی بیگانگان ۷- کمک به مسلمانان گرفتار در نقاط مختلف جهان .

گزینه‌ی ۲.

۴. با توجه حدیث امام باقر(ع) بیان کنید که چرا ولایت از نماز و روزه و سایر عبادات مهم تر است؟
ولایت به معنای سرپرستی و حضانت یک ملت یا امت است و به دلیل اهمیت و ارزشمند بودن آن حتی فراتر از نماز و روزه مورد توجه قرار گرفته است.

تفکر

صفحه ۶۵

چرا پیامبر(ص) در شرایطی که هنوز موقعیتی کسب نکرده بود و حتی خویشانش نیز دعوت او را نپذیرفته بودند، جانشین خود را معین کرد؟ انجام این کار در زمانی که اسلام پیشرفتی نکرده بود، به چه معناست؟

زیرا جامعه انسانی نیازمند «تعلیم و تبیین دین» و «ولایت و حکومت» هستند و با گذشته زمان نیاز به امامت و رهبری در میان مردم بیشتر احساس می‌شود. برنامه‌های دین اسلام تعطیل بردار نیست و با فوت پیامبر ولایت و رهبری تمام شدنی نیست.

دانش تکمیلی

صفحه ۶۶

با توجه به اینکه امام علی(ع) در نماز حضور قلب داشتند، چگونه متوجه درخواست فقیر شدند؟ یکی از خصلت‌های امامت، علم و بصیرت به دنیای اطراف است. این خصلت مذکور هیچ منافاتی با حضور قلب امام علی(ع) در نماز نداشته است.

ارتباط میان آیه و حدیث

صفحه ۶۷

با تفکر در آیه ۵۹ سوره نساء و حدیث جابر، پیام‌های ریز را تکمیل کنید.

۱- مسلمانان باید از «خدا»، از «رسول» و «ولی امر» اطاعت کنند.

۲- از آنجا که این سه اطاعت در کنار هم قرار گرفته‌اند؛ سرپیچی از هر مورد به ضرر شما است.

۳- از آنجا که مصداق «ولی امر» در آیه مشخص نشده، برای آگاهی مردم و اشتباه نکردن آنها لازم است که رسول خدا را اطاعت کنید.

۴- بنا بر سخن پیامبر(ص) کسانی که مصداق ولی امر هستند، عبارت‌اند از: امام علی(ع) و فرزندان او که از امام علی(ع) زاده می‌شوند (اهل بیت).

باتفکر در این حدیث، چه پیام هایی را می توان استخراج کرد؟

کتاب خدا و اهل بیت پیامبر که مهمترین راه سعادت بشری هستند. اگر انسانها در زندگی خود این دو مورد را سر لوحه خود قرار دهند به نابودی کشیده نمی شوند. همچنین کتاب خدا و اهل بیت هر دو با هم هستند و جدایی ناپذیر هستند.

۱- همان طور که قرآن و پیامبر از هم جدا نمی شوند، قرآن و اهل بیت (ع) نیز همواره با هم اند.

۲- همان طور که قرآن همیشگی است، وجود معصوم نیز در کنار آن همیشگی است.

۳- در صورتی مسلمانان گمراه نمی شوند که به کتاب خدا و اهل بیت تمسک جویند.

۴- نمی توان برای هدایت و سعادت اخروی، فقط از یکی از دو یادگار پیامبر (ص) پیروی کرد؛ بلکه باید به کتاب خدا و اهل بیت توجه نمود.

در آیه صفحه قبل، تدبر کنید و به سؤال های زیر پاسخ دهید.

۱- خداوند چه فرمانی به پیامبر می دهد؟

هر پیامی را که از طرف خداوند بر تو وحی می شود بی کم و کاست به اطلاع مردم برساند.

۲- اهمیت این فرمان چقدر است؟

آن چنان این فرمان و ابلاغش به مردم بسیار مهم است که باید بدون نقص و کمبودی در دسترس مردم قرار گیرد.

۳- چرا خداوند به پیامبر اکرم (ص) وعده می دهد که او را حفظ خواهد کرد؟

زیرا برخی از مردم گنجایش فرامین و دستورات خداوند را ندارند و امکان ضربه زدن به پیامبر (ص) وجود دارد.

دربارهٔ واقعهٔ بزرگ غدیر بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

الف) چرا مراسم غدیر هم زمان با بزرگترین اجتماع مسلمانان برگزار شد؟

زیرا این مسئله بسیار مهمی است که در جامعهٔ اسلامی رخ داده است و نشان از مشخص شدن برنامهٔ آیندهٔ مردم و تعیین رهبری بر مردم را دارد.

ب) چرا خداوند انجام ندادن این مأموریت را مساوی با عدم انجام رسالت اعلام کرد؟

زیرا انجام ندادن چنین مأموریتی نشان دهندهٔ بی‌توجهی به سرنوشت و آیندهٔ بشریت است.

ج) تبریک و تهنیت مردم به حضرت علی(ع) پس از پایان مراسم، نشانهٔ چیست؟

پذیرش امام علی(ع) به عنوان ولی و سرپرست و جانشین پیامبر(ص) بود.

د) چرا کلمهٔ «مولی» در حدیث غدیر به معنای سرپرست است، نه دوست؟

زیرا قرار بود که امام علی(ع) ولایت مردم را به دست گیرد و سرپرست آنها در جامعهٔ اسلامی باشد.

تدبر در حدیث

صفحه ۸۴

در این دو حدیث بیندیشید و به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

- رسول خدا(ص): علی مع القرآن و القرآن مع علی

- رسول خدا(ص): علی مع الحق و الحق مع علی

۱- میان حدیث اول و حدیث ثقلین چه رابطه‌ای وجود دارد؟

رابطه مستقیمی میان آن دو وجود دارد همان طور که در حدیث ثقلین می‌خوانیم به دو چیز باید تمسک نمود و آنها قرآن و اهل بیت هستند. حدیث اول هم همان مفاهیم حدیث ثقلین را در بر دارد.

۲- حدیث دوم به کدام یک از ویژگی‌های حضرت علی(ع) اشاره دارد؟ چرا؟

الف) عدالت

ب) عصمت

ج) علم

عدالت، زیرا حق به معنای عدالت است

تفکر

صفحه ۸۸

این حدیث شریف، در بردارنده پیام‌های متعددی است. با تفکر در آن، سه پیام آن را به دست آورید:

۱- علم و معرفت حقیقی در کتاب خداوند است

۲- علم پیامبر(ص) متصل به کتاب خداوند و وحی الهی بود

۳- پذیرش امام علی(ع) به عنوان ولی مسلمین به معنای اطاعت از خداوند و پیامبر خدا است

وضعیت فرهنگی، اجتماعی، سیاسی مسلمانان پس از رسول خدا

در آیه شریفه زیر بیندیشید و به سؤالات پاسخ دهید:

و ما محمد الا رسول
قد خلت من قبله الرسل
افان مات او قتل
انقلبتم على اعقابكم
و من ينقلب على عقبيه
قل يضر الله شيئا
و سيجزي الله الشاكرين
و ما محمد ليست مگر رسولی
که پیش از او رسولان دیگری بودند.
پس اگر او بمیرد یا کشته شود،
آیا شما به گذشته [و آیین پیشین خود] باز می گردید؟
و هر کس به گذشته باز گردد،
به خدا هیچ گزند و زیانی نرساند
و خداوند به زودی سپاسگزاران را پاداش می دهد.

۱- خداوند چه هشدارى به مردم زمان پیامبر می دهد؟
در صورت فوت یا کشته شدن پیامبر(ص)، مردم به آیین گذشته برمی گردند.

۲- آیا خطر بازگشت به ارزشهای دوران جاهلیت فقط اختصاص به زمان پیامبر دارد؟
خیر. در هر دوره و زمانی که فرامین خدا و احکام دینی زیر پا گذاشته شوند مردم به سمت و سوی جاهلیت کشانده می شوند.

۳- به نظر شما، سپاسگزاران واقعی نعمت رسالت، در جامعه امروزی چه کسانی اند؟
کسانی که تابع فرامین الهی و پیامبر و انمه هستند و سعی در برقراری عدالت الهی دارند سپاسگذاران واقعی هستند.

با همفکری دوستان خود بگویید چه عواملی باعث شد که بعد از گذشت پنجاه سال از وفات پیامبر، نوهٔ ایشان یعنی امام حسین(ع) این گونه توسط امت پیامبر به شهادت برسد؟

نظام حکومت اسلامی که بر مبنای «امامت» طراحی شده بود، تحقق نیافت و امامان معصوم(ع) با وجود حضور در جامعه، فاقد قدرت و امکانات لازم برای اجرای همه جانبهٔ مسئولیت‌های خود شدند. همچنین حکومت به دست نا اهلانی همچون بنی امیه افتاد آنها قوانین الهی را زیر پا گذاشتند و خاندان پیامبر را به ویژه امام حسین را به بدترین شکل به شهادت رسانیدند.

به نظر شما آگاهی از اوضاع اجتماعی و فرهنگی عصر ائمه(ع) چه فوایدی برای زندگی امروز ما دارد؟
اهل بیت الگو و اسوه‌ای در زمینه‌های مختلفی چون اجتماعی و فرهنگی هستند. احکام و فرامینی که ائمه در گذشته برای مردم بیان می‌کردند امروزه در قالب مسائل اجتماعی و فرهنگی راهگشای نیازهای آنها است.

۱- چه مسائلی زمینه را برای ورود جعل و تحریف به احادیث پیامبر(ص) آماده کرد؟

الف. عدم حضور اصحاب پیامبر یا فوت و یا شهادت آنها

ب. دسترسی برخی از عالمان وابسته به حاکمان عباسی و امویان و علمای اهل کتاب به احادیث.

۲. تفاوت‌های اساسی حکومت بنی امیه و بنی عباس با رهبری پیامبر(ص) چه بود؟

روش و سبک حکومت آنها با پیامبر(ص) آنچنان متفاوت بود که برای خود قصرها و اموال فراوانی جمع‌آوری می‌کردند و این رویه باعث شد که جامعه به سمت و سوی راحت طلبی و بی‌قیدی به ارزشهای انسانی و عدم توجه به سیره‌ی پیامبر پیش رود.

تطبیق

صفحه ۱۰۷

۱- با تأمل در سخنان امیرالمؤمنین علی(ع)، سه مورد از نشانه های بازگشت مسلمانان به دوره جاهلیت را بیان کنید.
 الف) پنهان و مخفی ماندن حق و آشکار و جلوه گری باطل
 ب) داخل شدن دروغ در مفاهیم و آیات الهی
 ج) بی ارزش شدن کتاب الهی و وارونه نمودن مفاهیم آن به نفع دنیا طلبان

۲- برای نجات از گمراهی و تشخیص راه حق، امیرالمؤمنین(ع) چه پیشنهادی به مردم می دهد؟
 با متوسل شدن به کتاب آسمانی و احادیث نبوی گمراهی ها قابل تشخیص خواهد شد.

۳- فکر می کنید مصداق پیشنهاد امام علی(ع) چه کسانی اند؟
 متوسل شدن به اهل بیت(ع) بهترین مصداق سخن امام علی(ع) است.

بررسی

صفحه ۱۱۱

در درس قبل با شرایط و مشکلات اجتماعی عصر ائمه(ع) آشنا شدیم. اکنون توضیح دهید که اقدام این بزرگواران، پاسخ گوی کدام یک از مشکلات آن دوره بوده است؟
 اختصاص دادم مقداری از هزینه ها را برای جمع مردم ذخیره کرده بودند که افرادی که سالیان سال زحمت کشیده بودند ولی مزدی دریافت نکرده بودند و یا افرادی که توانایی نداشتند هزینه هایشان را از طریق بیت المال تأمین می کردند.

سیره و روش امام حسن(ع) در صلح با معاویه و سیره و روش امام حسین(ع) در قیام علیه یزید را با یکدیگر مقایسه کنید و بگویید:

۱- شخصیت معاویه و یزید چه تأثیری بر تفاوت عملکرد امام حسن و امام حسین(ع) داشت؟

معاویه در زمان امام حسن(ع) به صرف هزینه‌های فراوانی ضربات محکمی بر پیکره اسلام زد یکی از اقدامات او این بود که فرماندهان سپاه امام را از حمله با خود منع کرده بود او همچنین به حیل‌ها و نیرنگ‌های فراوان مردم را نسبت به امام بدبین و دور کرده بود. البته معاویه در مقابل مردم ظاهر سازی می‌کرد به همین دلیل امام حسن(ع) با این شرایط دلیلی برای جنگیدن با معاویه نداشت. در حالی که یزید در زمان امام حسین(ع)، اعمال و رفتار زشتی از خود در برابر همگان نشان می‌داد و اگر امام حسین(ع) قیامی نمی‌کرد اسلام به معنای واقعی وادی سقوط را می‌پیمود.

۲- آیا اگر امام حسن(ع) در زمان حکومت یزید زندگی می‌کرد، با یزید بیعت می‌کرد؟ چرا؟

بله. اگرچه شرایط زمانی دو بزرگوار با همدیگر متفاوت بود ولی امام حسن هم مانند امام حسین از یک منبع الهی سیراب شده بود.

ائمه اطهار(ع) از ما شیعیان خواسته‌اند به گونه‌ای زندگی کنیم که مایه زیبایی آنان باشیم؛ بگویید با چه برنامه‌ها و اقداماتی می‌توانیم به این هدف برسیم؟ و چه کارهایی ما را از این مسیر دور می‌کند؟

۱- شناخت کافی نسبت به دین اسلام و همچنین مطالعه زندگی ائمه بزرگوار در زندگی شخصی و اجتماعی و سیاسی شان.
۲- عملی نمودن دستورات الهی و اهل بیت(همچون انسان بودن را از اهل بیت بیاموزیم و سخن و عمل خود را مانند آنها یکی کردن و...)

۳- تبعاً فراموش کردن دو مورد مذکور با تمام مسائل مربوط به آنها، تمام بشریت را به نابودی و نیستی می‌کشاند.

تدبر در قرآن

صفحه ۱۲۶

خداوند در آیه ۵۲ سوره انفال، علت از دست دادن نعمت‌ها را این گونه بیان کرده است:
 ذلک بان الله لم یک مفریا نعمه انعمها علی قوم حتی یغیروا ما انفسهم و ان الله سمیع علیم
 «خداوند نعمتی را که به قومی ارزانی کرده است، تغییر نمی‌دهد مگر آنکه آنها، خود وضع خود را تغییر دهند. همانا که
 خداوند شنوا و داناست».

با تفکر در این آیه، عبارت‌های زیر را کامل کنید:

- ۱- اگر مردم نعمتی را که خداوند به آنها داده است درست استفاده نکنید، تا وقتی خداوند نعمتی را شامل حال برخی می‌کند و آنها در بهره‌گیری از آن کوتاهی می‌کنند، خداوند آن نعمت را به گونه‌ای که خود متوجه نشوند از آنها دریغ می‌دارد.
- ۲- زمینه ساز هلاکت یا عزت و سر بلندی یک جامعه عدم تغییر انسان‌ها به لحاظ تفکر و نگرش نسبت به نعمت‌های الهی و ایجاد تغییر و تحول در انسان‌ها نسبت به نعمت‌هایی که به انسان‌ها عطا می‌شود.

تدبر در قرآن

صفحه ۱۲۹

قرآن کریم، در برخی از آیات درباره زندگی انسان‌ها در زمین سخن گفته و وعده‌هایی داده است.

وعد الله الذین آمنوا منکم و عملوا الصالحات لیستخلفنهم فی الارض کما استخلف الذین من قبلهم ولیمکن لهم دینهم الذی ارتضی لهم و لیبذلنهم من بعد خوفهم امنا یعبدوننی لا یشرکون بی شیئا...

خداوند به کسانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده اند، وعده داده است که آنان را جانشین در زمین قرار دهد، همان طور که قبل از آنان کسانی را جانشین قرار داد، و دینشان را که برای آنان پسندیده مستقر سازد و بیم و ترسشان را به امنیت مبدل سازد. [به گونه ای که دیگر] مرا بپرستند و به چیزی شرک نوزند.

ونرید ان نم علی الذین استضعفوا فی الارض و نجعلهم الوارثین

ما می‌خواهیم بر مستضعفان زمین، منت نهیم و آنان را پیشوایان [مردم] قرار دهیم و آنان را وارثان [زمین] قرار دهیم.

و لقد کتبنا فی الزبور من بعد الذکر ان الارض یرثها عبادی الصالحون

به راستی در زبور، پس از ذکر (تورات) نوشته ایم که زمین را بندگان شایسته من به ارث می‌برند.

در این آیات بیندیشید و آینده‌ای را که خداوند برای هریک از موارد زیر تعیین کرده است. مشخص کنید:

- ۱- مؤمنین صالح آنها جانشین در زمین هستند
- ۲- مستضعفین پیشوایان مردم هستند
- ۳- بندگان شایسته زمین را به ارث می‌برند
- ۴- شرک از افراد صالح به دور است زیرا تنها خداوند را می‌پرستند
- ۵- دین حق برای صالحین مستقر شده است
- ۶- بیم و ترس صالحین به امنیت تبدیل شده است

تفکر در حدیث

صفحه ۱۳۲

با توجه به توضیحات قبل، در این حدیث بیندیشید و بگویید چرا پیامبر(ص) فرموده است:

من مات و لم يعرف امام زمانه هرکس بمیرد و امام زمان خود را نشناسد،

مات میته جاهلیه به مرگ جاهلی مرده است.

منظور از ندیدن امام زمان خود این است که سعادت افراد بر روی زمین به دست اهل بیت است و با رهنمون‌های آنها مشکلات و پریشان‌حوالی مردم بر طرف می‌شود و حکومت حق و عدالت بر پا می‌شود و ندیدن یکی از امامان عصر به معنای از دست دادن سعادت بشری است.

اندیشه و تحقیق

صفحه ۱۲

۱- از دیدگاه قرآن کریم، آینده‌ی تاریخ از آن چه کسانی است؟

کسانی که ایمان آورده و عمل صالح انجام داده اند و به طور کلی مومنین صالح و مستضعفین را شامل می‌شود.

۲. معتقد بودن به انتظار، چه تاثیرهایی بر شخصیت فرد منتظر دارد؟

الف. حس حضور داشتن امام در تمام امور زندگی فرد

ب. در میان گذاشتن خواسته‌های خود با امام خود

ج. تلاش و کوشش در جهت بدست آوردن رضایت امام

د. بهره بردن از هدایت‌های معنوی امام.

۳. این جمله را تحلیل کنید: "منتظران مصلح، خود باید صالح باشند".

کسانی که خود را منتظران مهدی معرفی می‌کنند خواه ناخواه اخلاق و رفتار و کردار شان باید به گونه‌ای انسانی و الهی نمایان باشد و به عبارت دیگر شعاری با این قضیه رفتار نکرده و با همه‌ی وجود روح و جسم خود را از هر زشتی و ناخالصی مبرا نمایند.

تدبر در قرآن

صفحه ۱۴۱

خداوند در قرآن کریم می‌فرماید:

و ما كان المؤمنون لينفروا كافة فلو لا نفر من كل فرقة منهم طائفة ليتفقهوا في الدين و لينذروا قومهم اذا رجعوا اليهم لعلهم يحذرون

«و نمی‌شود که مؤمنان، همگی [برای آموزش دین] اعزام شوند، پس چرا از هر گروهی، جمعی از آنها اعزام نشوند تا دانش دین را [به طور عمیق] بیاموزند و آن گاه که به سوی قوم خویش بازگشتند، آنها را هشدار دهند، باشد که آنان [از کیفر الهی] بترسند.»

با توجه به آیه بالا به سؤال‌های زیر پاسخ دهید:

۱- به نظر شما، چرا خداوند حتی در زمان پیامبر و با وجود حضور ایشان، عده‌ای را تشویق به فراگیری علم دین می‌کند؟ زیرا با فوت پیامبر امکان فراموشی و حذف بسیاری از فرامین الهی وجود داشت.

۲- آیا آموختن عمیق دین و بیان تعالیم آن، اختصاص به زمان پیامبر دارد؟ چرا؟ خیر. نیاز جامعه اسلامی به مرجعیت دینی و ولایت و رهبری در هر برهه ای از تاریخ نیاز ضروری بود.

فعالیت کلاسی

صفحه ۱۴۴

۱- اگر کسی که به سن تکلیف رسیده است، مرجع تقلید خود را انتخاب نکند، اعمال وی چگونه خواهد بود؟ اگر اعمال شخص مطابق با احکام الهی باشد اعمال صحیح خواهد بود. اما اگر اعمال فرد مطابق با احکام الهی نباشد باید آن اعمال را از ابتدا انجام دهد.

۲- شما با چه روشی مرجع تقلید خود را انتخاب کرده اید؟
(این سؤال شخصی است)

بخش هایی از عهدنامه مالک اشتر را که در اینجا آمده است، مطالعه کنید. سپس جدولی تنظیم نمایید که در یک ستون، مسئولیت ها و در ستون دیگر، علت آنها نوشته شود.

۱- دل خویش را نسبت به مردم، مهربان کن و با همه، دوست و مهربان باش؛ چرا که مردم در دسته اند : دسته ای برادر دینی تو و دسته ای دیگر در آفرینش همانند تو هستند.

۲- در به دست آوردن رضایت عموم مردم سعی و تلاش کن نه در جلب رضایت خواص؛ که با وجود رضایت عمومی، خشم خواص به تو آسیبی نمی رساند و با خشم عموم مردم، رضایت خواص سودی نمی بخشد.

۳- کسانی را که از دیگران عیب جویی می کنند، از خود دور کن؛ زیرا در نهایت مردم عیبهایی دارند و مدیر جامعه باید بیش از همه در پنهان کردن آنها بکوشد.

۴- عده ای افراد مورد اطمینان را انتخاب کن تا درباره وضع طبقات محروم تحقیق کنند و به تو گزارش دهند. سپس برای رفع مشکلات آنها عمل کن ...، زیرا این گروه افراد محروم پیش از دیگران به عدالت نیازمندند.

د اگر با دشمن پیمان بستنی از پیمان شکنی دشمن غافل نباش، که دشمن گاهی از این راه تو را غافل گیر می کند.

شماره	وظیفه کارگزار	علت پیشنهاد آن وظیفه
۱	خوش رفتاری با مردم	زیرا برخی از آنها هم دینان کارگزارند و برخی دیگر هم نوع او محسوب می شوند
۲	کسب رضایت عموم مردم	با رضایت عموم مردم آسیبی از جانب خواص به او نمی رسد و با خشم عموم رضایت خواص سودی ندارد
۳	دوری از عیب جویان	زیرا همه دارای عیب های متفاوتی هستند ولی مدیر جامعه باید سعی در پنهان کردن عیوب باشد
۴	انتخاب افراد مورد اطمینان	زیرا وجود آنها باعث شناسایی افراد محروم در جامعه می شوند و مشکل فقرا حل می شود
۵	دوری از پیمان بستن با دشمن	زیرا اغلب پیمان بستن با دشمن باعث نابودی او می شود

تدبر در قرآن

صفحه ۱۵۷

در آیات زیر بیندیشید و راه دستیابی به «عزت» را بیان کنید.

۱- من كان يريد العزة فلله العزة جميعا...

هر کس عزت می‌خواهد [بداند] که هر چه عزت است، از آن خداست.

۲- للذين احسنوا الحسنی و زیاده و لا یرهق وجوههم قتره ولا ذله

برای کسانی که نیکوکاری پیشه کردند، پاداشی نیک و چیزی فزون تر است و بر چهره آنان غبارخواری و ذلت نمی‌نشیند.

۳- والذین کسبوا السئیات جزاء سیئه بمثلها و ترهقهم ذله

آنان که بدی پیشه کردند، جزای بد به اندازه عمل خود می‌بینند و بر چهره آنان ذلت می‌نشیند.

راه پیشنهادی قرآن برای رسیدن به عزت:

در همه شرایطی به خداوند متوسل شویم، تقوا و نیکوکاری پیشه کنیم و به طور کلی انسان‌گونه با همدیگر رفتار کنیم.

خودارزیابی

صفحه ۱۶۲

با توجه به آیات و احادیث و نکاتی که در درس آمده جاهای خالی را تکمیل کنید.

تسلیم و بندگی خداوند به معنای این است که غیر خدا در نظرش کوچک و حقیر است.

احساس حضور در پیشگاه خداوند آرامش قلبی و خلوص نیت در تمام اعمال و رفتار را در پی دارد.

غفلت از خداوند عدم آرامش و حرکت کردن به سمت و سوی غیر خدا

عزت نفس حفظ پیمان با خدا و گناه نکردن را برای انسان به ارمغان می‌آورد

ذلت نفس تسلیم در برابر غیر خدا و سستی در عزم و تصمیم.

فقیری که دارای عزت نفس باشد غیر خدا را پرستش نمی‌کند. گدا، ابتدا خود را در برابر دیگران خوار نشان می‌دهد و سپس

گدایی می‌کند. جوانی که عزت نفس دارد، در برابر دیگران عزت نفسش را نمی‌شکند.

انسان عزیز در برابر در برابر مستکبران و ظالمان و همچنین در مقابل هوی و هوس شکست ناپذیر و در برابر مردم متواضع و فروتن

است.

تفکر در آیات

صفحه ۱۶۹

- و من آیاته ان خلق لکم من انفسکم ازواجاً لتسکنوا الیها و جعل بینکم موده و رحمه ان فی ذلک لآیات لقوم یتفکرون و از نشانه‌های خداوند آن است که از همسرانی از نوع [خودتان برای شما آفرید تا با آنها آرامش یابید و میان شما «دوستی» و «رحمت» قرار داد. همانا که در این مورد، نشانه‌هایی است برای کسانی که تفکر می‌کنند.
- ۲- و اللّٰه جعل لکم من انفسکم ازواجاً، و جعل لکم من ازواجکم بنین و حفذه و رزقکم من الطیبات اقبالباطل یؤمنون و نعمه اللّٰه هم یکفرون
- و خداوند برای شما همسرانی از نوع [خودتان قرار داد و از همسرانتان برای شما فرزندان و نوادگانی نهاد و از پاکیزه ها به شما رزق و روزی داد. حال، آیا آنان به باطل ایمان می‌آورند و به نعمت الهی کفران می‌ورزند؟

در این آیات تفکر کنید و به سؤالات پاسخ دهید.

۱- هدف از تشکیل خانواده چیست؟

تکامل انسانیت

۲- نوع نگاه اسلام به زن و مرد چگونه است؟

آنها باعث آرامش و دوستی در زندگی هستند

۳- خداوند چه چیزهایی را به عنوان آیات و نشانه‌های خود معرفی کرده است؟

آفرینش همسرانی برای انسانها، پیوند مهر و دوستی میان زن و مرد، تولد فرزندان و نوادگان از زن و مرد.

